

اتوبوس سواری مجازی

طرح فعالیت هنری برای نمایش خلاق به صورت برخط

● **لیلا بیگونند / کارشناس نمایش خلاق**
● **کیومرث سلطانی ابهری / کارشناس آموزش هنر به کودکان**

بهموقع، کار بهمراتب سختی بود. این فعالیت نمایش خلاق را برای ۲۰۹ دانش آموز در شهر تهران، در رده سنی ۵ تا ۹ سال و در گروه‌های ۱۰ تا ۱۲ نفری اجرا کردم. این فعالیت را در محیط ارتباطی اسکای روم تجربه و بازخوردهای بسیار خوبی دریافت کردم.

چگونگی شکل‌گیری و طراحی ایده

با تجربه‌های قبلی‌ام در حوزه‌های نمایش‌نامه‌نویسی و قصه‌خوانی برای کودک، ایده این فعالیت را از کتاب «دوچرخه‌سواری خانم آرمیتاز»، نوشته کوئنتین بلیک، اقتباس کردم. خانم آرمیتاز دوچرخه‌سواری می‌کرد و هر بار وسیله‌ای را به دوچرخه‌اش می‌افزود. من در ایده خودم، به جای دوچرخه از اتوبوس استفاده کردم و به جای اضافه کردن وسایل، بچه‌ها را سوار اتوبوس کردم. البته در ابتدای فعالیت گرم کردن، از بچه‌ها خواستم در تخیلشان سوار اسب، هواپیما و دوچرخه شوند. در مرحله بعد، از آن‌ها خواستم در ذهنشان چمدانی را ببندند و با من به طبیعت‌گردی بیایند. بچه‌ها قرار بود راه‌حل‌های خود را از داخل چمدان‌های همراه خود پیدا کنند.

از قبل می‌دانستم در هر نوبت چند دانش آموز در این مسیر با من همراه می‌شوند. روی مقوا تصویر بچه‌هایی را به شکل‌های متفاوت کشیدم و دور آن‌ها را با قیچی بریدم تا هر بار که یکی از دانش‌آموزان را روی صفحه رایانه می‌آورم، یکی از بچه‌های مقوایی را به جای آن‌ها حرکت دهم، احوال‌پرسی کنم و دانش آموز مقوایی را همراه چمدانش بر اتوبوس سوار کنم.

در طول مسیری که من و بچه‌ها به طبیعت‌گردی رفتیم، اتفاقاتی برای اتوبوس می‌افتاد. مثلاً لاستیک پنجر می‌شد و من به‌عنوان راننده، چک و زاپاس نداشتیم. باران می‌بارید و برف‌پاک‌کن‌ها خراب می‌شدند. نقشه راه را

از ابتدای شیوع و همه‌گیری ویروس کرونا همه ما به اجبار خانه‌نشینی را برگزیدیم. تنها راه ارتباطی بین ما و دانش‌آموزانمان استفاده از نرم‌افزارهای کاربردی (اپلیکیشن) و نرم‌افزارهای مجازی بود. همه با موقعیتی جدید روبه‌رو شدیم. گویی پا به دنیای جدیدی گذاشتیم! در این راه تجربه‌های نابی به دست آورده‌ایم و آینده‌ای نامعلوم پیش رو داریم.

در دوران خانه‌نشینی، هنر می‌تواند جای خالی خیلی از چیزها را برای ما و کودکانمان پر کند. پس در خانه شروع کردم به نوشتن طرح درس‌هایی به شکل بازی‌های هدفمند، نمایشی و وانمودی؛ همراه والدین و انجام کارهای تجسمی مرتبط با هدف. این طرح درس‌ها را در گروه‌های هر پایه بارگذاری کردم. بچه‌ها فایل‌ها را باز می‌کردند و بعد از مطالعه، بازی‌ها را انجام می‌دادند. گروهی از بچه‌ها و خانواده‌ها هم بودند که تمایلی به انجام فعالیت‌ها نداشتند. در مرحله بعد، تصویر خودم را در حالی که فعالیت را توضیح می‌دادم، ضبط کردم و فرستادم. در این مرحله متوجه شدم بچه‌ها تمایل بیشتری برای انجام فعالیت نشان دادند. با استفاده از اپلیکیشن‌های برخط (آنلاین) کلاسگرام و اسکای روم، ارتباط ما با بچه‌ها بیشتر شد. حالا می‌توانستم تصویر و صدا را هم‌زمان و به صورت دوطرفه داشته باشم.

وقت آن بود که از نمایش خلاق استفاده کنم. نمایش خلاق جریانی هدفمند است. مخاطب (کودک) با مشارکت در روند نمایش، با بداهه‌پردازی، یک نقش را بازی می‌کند و پیشنهادهايش را در کمال سادگی، زیر نظر تسهیلگر، به اجرا در می‌آورد. ممکن است ده‌ها راه خلاقانه پیشنهاد شوند و پایان‌های متفاوتی برای یک نمایش داشته باشیم.

در فضای مجازی، رسیدن به تمام این اجزا کار بسیار سختی است. مشارکت دادن کودک و جذب او به انجام فعالیت، تسهیلگری درست و

باز می‌کنم تا همه ببینند. چند نمونه ایده برای اجرای مرحله‌های اول یا گرم کردن اولیه پیشنهاد می‌شود:

- بچه‌ها همه با هم سوار اسب شویم؛
- اسبی که سوار شدید خیلی تند می‌رود؛
- اسبی که سوار شدید از روی مانع می‌پرد؛
- وقتی دهنه اسب را می‌کشید، اسب شیهه می‌کشد.
- بچه‌ها همه با هم سوار هواپیما شویم؛
- الان شما خلبان هواپیما هستید و قرار است هواپیما را به پرواز در بیاوریم؛
- در چاله هوایی افتادیم؛
- همه با هم دور می‌زنیم؛
- همه با هم فرود می‌آییم. دکمه باز شدن چرخ‌ها را بزنید؛
- بچه‌ها همه با هم سوار دوچرخه بشویم؛
- پا بزنید؛
- تک‌چرخ بزنید؛
- بی‌دست دوچرخه‌سواری کنید؛
- ایستاده دوچرخه‌سواری کنید.

مربی هم‌زمان تصویر بچه‌ها را روی صفحه نمایشگر می‌آورد. در مرحله دوم تسهیلگر به دانش‌آموزان می‌گوید: بچه‌ها، بیایید در خیالمان با هم به پیک‌نیک برویم. قبل از رفتن باید چمدانم را ببندم. شما هم چمدان‌هایتان را ببندید. من می‌آیم دنبالتان تا با هم برویم به یک جای خوب. صبر کنید من یک اتوبوس دارم که با آن می‌آیم دنبالتان. تسهیلگر اتوبوسی را که از قبل روی مقوا بریده‌شده است حرکت می‌دهد.

اشتباهی می‌خواندم و در جاده بیراهه به دره‌ای عمیق می‌رسیدم. به ترافیک برمی‌خوردم و ماشین جوش می‌آورد.

تمام این اتفاقات چالش‌هایی هستند که در مسیر رفتن به گردش طراحی کردم و از بچه‌ها خواستم راه حل و گذشتن از آن‌ها را به من بگویند. خواستم نگاهی به چمدان‌هایشان بیندازند و ببینند چه چیز به دردی‌خور می‌همراه آورده‌اند تا برای حل مشکل به من بدهند.

خلاصه فعالیت

در این فعالیت، مربی با اتوبوس خود بچه‌ها را به یک گردش خیالی می‌برد. از آنجا که اتوبوس مربی قراضه است، در طی مسیر دچار چالش‌هایی می‌شود. مربی هر بار از کودکان درخواست می‌کند راهی پیشنهاد بدهند که بتوان چالش را برطرف کرد. این فعالیت در قالب نمایش خلاق و به صورت برخط (آنلاین) برگزار می‌شود.

گردش با اتوبوس

هدف: بروز خلاقیت (بچه‌ها برای رفع چالش ایده‌های خلاقانه پیشنهاد می‌دهند)؛

بیان احساسات، عواطف و افکار (بچه‌ها در موقعیت‌های گوناگون احساسات خود را بروز می‌دهند، نظرشان را در مورد راه حل ارائه می‌دهند و با بدن خود حرکتی را تقلید می‌کنند).

روش اجرا: تسهیلگر به بچه‌ها می‌گوید: تصور کنید قرار است سوار وسیله‌ای شوید که من به شما می‌گویم. هر جا دست زدم، بی‌حرکت شوید. من ممکن است یکی از شما را انتخاب کنم. در این صورت تصویرش را

چمدان‌هایشان در می‌آورند و برای کمک به شما می‌آیند. تسهیلگر این وسایل را با نزدیک کردن دستش به دوربین و وانمود کردن گرفتن وسیله و نقش بازی کردن، از بچه‌ها می‌گیرد. بعد از درست کردن چرخ، اتوبوس به حرکت ادامه می‌دهد. حرکت اتوبوس بعد از این باید از چیزی متأثر باشد که جایگزین لاستیک شده است.

با ایجاد چالشی جدید برای اتوبوس، کودک را در موقعیت تفکر خلاق دیگری قرار می‌دهیم.

۲. بچه‌ها، باد از کدام پنجره می‌آید داخل؟ من سردم شده است! فلانی پنجره شما باز است؟ ببند پنجره را. فکر کنم آن پنجره خراب شده است و هیچ کس به جز من نمی‌تواند آن را ببندد. فلانی، بیا فرمون را بگیر تا من بروم پنجره را ببندم. مربی از تصویر بیرون می‌رود و بعد از چند ثانیه برمی‌گردد. بچه‌ها پنجره بسته نمی‌شود. هوا هم خیلی سرد شده است. صبر کنید اتوبوس را نگه دارم. بچه‌هایی که روی سقف اتوبوس سوار شده‌اید، بیایید داخل اتوبوس. راستی بچه‌ها، چیزی داخل چمدان‌هایتان دارید که با آن این پنجره را درست کنیم؟

اگر بچه‌ها پیشنهاد‌های جالبی ندادند، تسهیلگر می‌تواند بگوید: من یک عالمه آدامس خرسی آورده‌ام. همه آن‌ها را بجویم، بادشان کنیم، به هم بچسبانیم و جلوی باد را بگیریم. اگر بچه‌ها با شنیدن ایده مربی ایده دیگری دادند، مربی آن را دنبال می‌کند، زیرا این همان چیزی است که ما در نمایش خلاق به دنبال آن هستیم؛ تولید فکری خلاق. تسهیلگر می‌تواند رفتارهای زیر را پیشنهاد دهد و بگوید: بچه‌ها بیایید با هم این راه حل را انجام بدهیم:

● ادای آدامس جویند؛

● تقلید باد کردن؛

● تقلید ترکیدن آدامس؛

● تقلید کش آمدن آدامس؛

● چسباندن آدامس‌ها به هم.

دوباره اتوبوس را به حرکت در می‌آوریم.

۳. هوا ابری شده است. تسهیلگر تصویر ابرهایی را نشان می‌دهد که با مقوا ساخته شده‌اند و مربی آن‌ها را به هم می‌زند. تقلید صدای رعد و برق. باران شدیدی می‌آید؛ تقلید صدای باران. برف‌پاک‌کن خراب شده است. حالا

بچه‌ها را یکی یکی روی صفحه می‌آورد و با آن‌ها صحبت می‌کند. هر دانش‌آموز در اتوبوس جایی برای خود انتخاب می‌کند.

تسهیلگر بچه‌ها را تک‌تک نام می‌برد که مثلاً دارد آن‌ها را سوار اتوبوس می‌کند. هم‌زمان تصویر یک آدمک را که از قبل تهیه کرده است، به اتوبوس اضافه می‌کند. برخی را داخل پنجره‌ها می‌چسباند، برخی را به خاطر کم بودن صندلی می‌گذارد روی سقف اتوبوس.

مربی با بچه‌ها ارتباط کلامی برقرار می‌کند و حال و احوال آن‌ها را می‌پرسد. سؤال می‌کند چمدان‌هایتان را آوردید؟

تسهیلگر چند چالش پیش روی بچه‌ها می‌گذارد و می‌گوید: اتوبوس من خیلی تند می‌رود. از پدر بزرگم به من ارث رسیده است؛ چه جاهایی که با این اتوبوس نرفته‌ام! در همان حال اتوبوس پنجره می‌شود.

۱. بچه‌ها زاپاس نداریم! حالا چه جوری با اتوبوس ادامه بدهیم؟ ببینید چه چیزی در چمدانتان آورده‌اید که بتوانیم با آن پنجره ماشین را بگیریم! اجازه می‌دهیم دانش‌آموزان بارش فکری داشته باشند. از همه ایده‌ها استقبال و یکی را اجرا می‌کنیم. برای ایده‌ها ارزش‌گذاری نمی‌کنیم؛ این ایده خوب است یا این یکی بد است. اگر کسی پیشنهادی داشت، روی آن کار می‌کنیم. اما اگر کسی پیشنهادی نداشت، تسهیلگر پیشنهاد می‌دهد. مثلاً می‌گوید بچه‌ها من داخل چمدانم تشک بادی دارم. بیایید این ایده را اجرا کنیم.

● بچه‌ها نفس عمیق بکشید و بعد فوت کنید تا این تشک بادی را پر کنیم. بچه‌ها با میمیک صورت و حرکت بدنشان نشان دهید دارید تشک را باد می‌زنید. حالا همه تشک شوید. من می‌خواهم بادتان کنم. بچه‌ها نشان دهید که دارید باد می‌شوید.

- تشک را به لحظه ترکیدن می‌رسانیم. بادش را کمی خالی می‌کنیم. خوب، این تشک نمی‌تواند جای لاستیک را بگیرد، اما می‌توانیم آن را به جای جک زیر اتوبوس قرار دهیم تا لاستیک را در بیاوریم. حالا به جای لاستیک چه چیز می‌توانیم بگذاریم؟ ماشین من لاستیک زاپاس ندارد. بچه‌ها کسی چیزی آورده است؟ نگاهی به چمدان‌هایتان بیندازید.

یکی یکی تصویر بچه‌ها را روی صفحه بیاورید. از آن‌ها بخواهید داخل چمدان‌هایشان را نگاهی بیندازند. در این زمان، بچه‌ها وسایل خیالی را از

چه کار کنیم؟ داخل چمدان‌هایمان را بگردید و ابزاری پیدا کنید. اگر بچه‌ها ایده‌های ندادند، بگوییم بچه‌ها یک فکری. بیایید شیشه جلوی اتوبوس را برداریم تا بتوانیم جاده را ببینیم. ممکن است سردمان شود، ولی می‌توانیم جاده را ببینیم و به راهنما ادامه دهیم و اگر بچه‌ها توافق کردند، این کار را انجام دهیم.

۴. بچه‌ها دره در راهنما نبود. فکر کنیم نقشه را اشتباه خوانده‌ام. حالا چطور می‌توانیم از دره رد شویم؟

۵. خوردیم به ترافیک. بچه‌ها دیرمان می‌شود. چه طوری ترافیک را رد کنیم؟ کسی چیزی آورده داخل چمدانمان؟

۶. ماشین جوش آورده‌است و حرکت نمی‌کند. بیایید هلس بدهیم برود کنار جاده. سنگین است و تقلید هول دادن و زور زدن می‌کنیم. بچه‌ها دیرمان شده‌است. مامان‌ها نگرانمان می‌شوند. باید برگردیم. بعد از تعمیر ماشین با وسایلی که بچه‌ها از چمدانمان در می‌آورند، بچه‌ها را یکی یکی به خانه‌هایشان می‌بریم.

گزارش اجرای فعالیت

فعالیت این نمایش خلاق برای بچه‌ها بسیار شیرین و دوست‌داشتنی بود. آن‌ها در دیدار بعدی که به شکل برخط (آنلاین) داشتیم، درخواست کردند دوباره این نمایش را اجرا کنیم، چرا که به راه حل‌های جدیدی برای چالش‌ها دست پیدا کرده بودند. گویی همچنان در خیالشان به دنبال اتوبوس قرمز رنگ پر از ایراد و اشکال می‌گشتند. نمایش خلاق را می‌توان در این روزهای قرنطینه به خانه‌ها برد و دنیای خیالی کودک را پررنگ‌تر از همیشه کرد.

پیشنهادها

- بهتر است در زمانی که شما مشغول انجام حرکات نمایشی هستید، یک نیروی کمکی مثل معلم کلاس، یکی یکی به بچه‌ها صدا و تصویر بدهد. با آمدن تصویر و صدای هر دانش‌آموز، شوقی در بقیه ایجاد می‌شود و در انتظار خواهند بود که تصویر آن‌ها روی صفحه نمایشگر بیاید تا حرکاتشان را به دوستانشان نشان دهند.
- بهتر است بچه‌ها دستگاه‌های ارتباطی را در جایی ثابت و دورتر از خودشان قرار بدهند تا تصویر بهتری دریافت کنیم.
- بهتر است بچه‌هایی که می‌خواهند نظر و ایده خود را پیشنهاد دهند، از قبل اعلام آمادگی کنند (تایپ کنند یا دستشان را بالا ببرند).

نکات مهم در تسهیلگری

در روند انجام نمایش، بچه‌ها نظر خود را در مورد چالش پیش آمده بیان می‌کنند تا به حل مسئله برسند. در نمایش خلاق، حضور کودک داوطلبانه است و اگر کودکی تمایل به انجام آن نداشت، به آرامی به او بگویید می‌توانی در فعالیت شرکت نکنی و ما را نگاه کنی. ممکن است کودک بعد از دقایقی به ما ملحق شود. گاهی ممکن است کودک به ما ملحق نشود، اما تسهیلگر می‌تواند اسم او را در حین اجرا بیاورد. برای مثال: امیر نشست است و به ما نگاه می‌کند. یعنی فکر بهتری دارد؟ کاری کنید کودک واکنشی نشان دهد، حرفی بزند یا با حرکات بدنش چیزی بگوید.

اگر کودک تمایلی نداشت، در انتها از او بخواهید فعالیت را نقد کند. به خاطر داشته باشید، همواره از سؤال‌هایی استفاده کنید که یک جواب نداشته باشند. مثلاً چه کارهایی می‌توانیم انجام دهیم که از دره رد شویم؟ انتقاد کردن در مورد ایده‌هایی که کودکان می‌گویند، کار درستی نیست. به عبارت دیگر، نباید ایده یکی را بر دیگری ترجیح داد. ممکن است بچه‌ها ایده‌های شبیه